

Türkçe

KLİNİK SOSYOLOJİ: YÖNETİM BİLİMLERİNE PSİKO-SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM ÖNERİSİ*

Dr. Soner Kavuncuoğlu

ORCID: [0000-0001-6638-2257](#)

• • •

Öz

Bu çalışma, yönetim bilimleri disiplinine psiko-sosyolojik bir yaklaşım önerisi olarak *klınık sosyoloji* yaklaşımını incelemektedir. Yönetim Bilimleri disiplini ve daha spesifik olarak Kamu Yönetimi, devleti ve idare aygıtını incelemeye odaklanmaktadır. Bu çerçevede, kamu yönetimi disiplini, tarihsel dönüşümleri devlette ve idari aygıtta ortaya çıkan değişiklikler bağlamında analiz etmektedir. Bu değişiklikler, genellikle iki gösterge aracılığıyla incelenmektedir: Mevzuat ile Kamu Örgütlenmesinin Yapısı ve İşleyişi. Bu analiz tarzı, toplumsal ilişkileri, bireysel tutum ve davranışları ve psikik durumları genellikle yadsımaktadır. Oysa gündelik yaşamın deneyimlenmesinde toplumsal ilişkiler, bireyler arası ilişkiler, birey ve toplum arasındaki ilişkiler ve psikik durumlar, mevzuatta yapılan değişikliklerden daha etkileyici ve birincildir. Bu çerçevede çalışmanın amacı, devlette ve idari aygıtta meydana gelen dönüşümleri, toplumsal ve bireysel ilişkiler ile bireylerin gündelik yaşam deneyimlerine eşlik eden psikik durumlarla bağlantılı bir şekilde analiz etmektir. Bu karşılıklı ve bağlantılı analiz tarzını, yönetim bilimleri ve kamu yönetimi disiplinine psiko-sosyolojik bir yaklaşım olarak *klınık sosyoloji* gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede, çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, klınık sosyolojinin tanımı, tarihsel kökleri ve gelişme evrelerini açıklamaktadır. İkinci bölüm ise 1980 sonrası neoliberalizm ve yeni kamu işletmeciliği ideolojilerini, klınık sosyoloji yaklaşımı aracılığıyla incelemektedir.

Anahtar Sözcükler: Klinik sosyoloji, Yönetim bilimleri, Kamu yönetimi, Neoliberalizm, Yeni kamu işletmeciliği

A Proposal for a Psycho-Sociological Approach to Administrative Sciences

Abstract

This study examines the clinical sociology approach as a proposal for a psycho-sociological approach to the discipline of administrative sciences. The discipline of administrative sciences and more specifically Public Administration, focuses on the study of the state and the administrative apparatus. In this framework, the discipline of public administration analyzes historical transformation in the context of changes in the state and the administrative apparatus. These changes are usually analyzed through two indicators: Legislation and the Structure and Functioning of Public Organization. This mode of analysis often neglects social relations, individual attitudes and behaviors and psychic states. However, in the experience of everyday life, social relations, interpersonal relations, relations between the individual and society and psychic states are more influential and primary than legislative changes. In this framework, the aim of the study is to analyze the transformations in the state and the administrative apparatus in relation to social and individual relations and the psychic states that accompany individuals' experiences of everyday life. This reciprocal and interconnected mode of analysis is realized by the clinical sociology as a psycho-sociological approach to administrative sciences and public administration discipline. Within this framework, the study consists of two main sections. The first section explains the definition, historical roots, and stages of development of clinical sociology. The second section examines neoliberalism and new public management ideologies after 1980 through the lens of clinical sociology.

Keywords: Clinical sociology, Administrative sciences, Public administration, Neoliberalism, New public management

* Makale geliş tarihi / Received date: 17.06.2025

Makale kabul tarihi / Accepted date: 22.08.2025

Erken görünüm tarihi / Published online: 02.09.2025 **Yazar email:** sonerrkavuncuoglu@gmail.com

Klinik Sosyoloji: Yönetim Bilimlerine Psiko-Sosyolojik Bir Yaklaşım Önerisi

Giriş

Bu çalışma, yönetim bilimleri disiplinine psiko-sosyolojik bir yaklaşım önerisi olarak *klinik sosyolojiyi* incelemektedir. Yönetim bilimleri ve spesifik olarak kamu yönetimi disiplini genellikle devlet ve idari aygıt üzerine odaklanmaktadır. Yönetim bilimleri ve kamu yönetimi disiplinindeki tarihsel dönüşümler, devlette ve idari aygıtta görülen dönüşümler izlenerek analiz edilmektedir. Bu analizde iki gösterge önemli role sahiptir: Birincisi, mevzuatta görülen dönüşümlerdir. İkincisi ise kamu örgütlenmesinin yapısı ve işleyişi ile ilgili dönüşümlerdir. Her iki göstergede de meydana gelen dönüşümler, kimi zaman toplumsal ilişkilere, bireyler arası ilişkilere ve bireylerin psikik hallerine etkisi yönünden işlevsiz durumda bulunabilir kimi zaman da etkileri uzun süre sonunda ortaya çıkabilir. Bir başka deyişle, kamu örgütlenmesinin yapısı ve işleyişinde veya mevzuatta meydana gelen dönüşümler ile bu dönüşümlerin toplumsal ilişkilere, bireyler arası ilişkilere ve bireylerin psikik hallerine etkileri aynı ritimde hareket etmeyebilir ya da tümüyle işlevsiz kalabilir. Bu bağlamda, devlette ve idari aygıtta meydana gelen dönüşümler ile bu dönüşümlerin karşılıklı etkileşim halinde olduğu toplumsal ilişkileri, bireyler arası ilişkileri ve bireylerin psikik hallerini bağlantılı bir şekilde açıklamak üzere bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu, yönetim bilimleri ve kamu yönetimine psiko-sosyolojik bir yaklaşım önerisi olarak sunduğumuz *klinik sosyolojidir*.

Çalışmanın amacı, tarihsel olarak devlette ve idari aygıtta meydana gelen dönüşümleri (yönetimin yapısı ve işleyişi ile hâkim yönetsel ilkeler) toplumsal ilişkiler, bireyler arası ilişkileri ve bireylerin psikik halleri ile bağlantılı bir şekilde analiz etmektedir. Bu çalışma, iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü, *klinik sosyolojiyi* açıklamaktadır. Klinik sosyolojinin tanımı, tarihsel kökleri ve gelişme evreleri incelenmektedir. İkinci bölüm, tarihsel olarak belirli bir dönemde mevzuatta ve kamu örgütlenmesinin yapısı ve işleyişinde görülen dönüşümleri klinik sosyoloji bağlamında analiz etmeye ayrılmıştır. Bu çerçevede, belirlenen dönem 1980’li yıllar ile başlatılmaktadır. 1970’li yılların sonu ve 1980’li yıllarda görülen tarihsel dönüşümü üç düzeyde (mikro, mezo ve makro) analiz etmek mümkündür. Mikro düzey, emeğin örgütlenme biçimi ile

toplumsal ilişki biçimlerinde; mezo düzey, kamu örgütlenmesinin yapısı ve işleyişi ile kamu hizmetlerinin görülme/gör(-dür)ülme usullerinde ve son olarak makro düzey ise devlet-piyasa ilişkileri, yurttaşlık ilişkileri ve kamusalılık biçimlerinde görülen dönüşümler aracılığıyla somutlaştırılabilir. Bu çerçevede, mikro düzey analizi, *post-endüstriyel toplum*; mezo-düzyen analizi *yeni kamu işletmeciliği* ve makro düzey analizi *neo-liberal devlet* analizi olarak somutlaştırmak mümkündür (Kavuncuoğlu, 2024). Bu çalışmada, yalnızca makro düzey olan neoliberalizm ve mezo düzey olan yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı analize dahil edilmektedir. Mikro-düzyen (emeğin örgütlenmesi ve toplumsal ilişkiler) genellikle makro ve mezo-düzyenlerle ilişkili olduğu boyutlarıyla ele alınmaktadır.

1. Klinik Sosyoloji: Tanım, Tarihsel Kökler ve Gelişim Evreleri

Klinik sosyoloji, toplumsal olguları anlamak için klinik yaklaşımı kullanmayı önermektedir (Gaulejac, 2007, s. 25). Bu tanımda altı çizilmesi gereken önemli bir nokta, *klinik yaklaşım*dır. Bir başka deyişle, yaklaşımın adı, *klinik* olarak tanımlanmaktadır. *Klinik Yaklaşım* nedir ve nasıl tanımlanmaktadır? Etimolojik olarak *klinike*¹ terimi, “yatağın ayak ucu / yatağın ayak ucunda” anlamına gelmektedir (Hanique, 2009, s. 36).²

Fransızca’da *clinique* terimi, XVIII. yüzyılın sonlarına doğru, hasta tarafından sunulan semptomların gözlemlenmesine dayanan tıbbî araştırma ve tedavi uygulamalarını tanımlamak için kullanılmıştır (Barus-Michel, 2006, s. 313). Kavramın tıbbî anlamda kullanılmasıyla klinisyen (doktor) artık sadece bedenle veya hasta organla değil, hastanın kendisiyle ve hastalığı hakkında söyleyecekleriyle ilgilendiği anı ifade eder hale gelmiştir (Hanique, 2009, s. 36).

Tıbbî anlamıyla klinik, acı çeken bir varlığın, talep edenin ve bu talebe yanıt vermesi beklenen kişinin dahil olduğu bir ilişki olarak “yatağın dibinde” ya da “yatağın ayak ucunda” kurulur. Klinisyen talebi alır, dinler, kendi sözcükleri ve talep sahibinin toplanan sözcüklerini, onun yardımıyla, açıklamaları dayatmak için değil, birlikte inşa etmek için yeniden ele alır: Anlam, öznenin çağrışımları

1 *Klinikós* (κλινικός) terimi, Eski Yunanca’da *klínē*’den türemiştir. Bu kelime, “yatak” anlamına gelmektedir. *Klinikós* terimi ise “yatak ile ilgili” anlamını taşımaktadır. Eski Yunanca’dan Latince’ye sözcük *Clinicus* şeklinde tercüme edilmiştir.

2 Klinik Sosyoloji disiplininin önemli temsilcilerinden biri olan Fabienne Hanique’e, *Enjeux Théoriques et Méthodologiques de la Sociologie Clinique* adlı makalesini tarafıma gönderdiği ve bu makaleden yararlanmama olanak tanıdığı için teşekkürü borç bilirim.

ve klinisyenin önerileri –yorumları- arasındaki ayarlamalarda yeniden kurulur. Bu ilişkide, “yatak” metaforik bir hale gelir (Barus-Michel, 2006, s. 315). Tıbbî anlamıyla kullanıldığında *linik yaklaşım*, talep eden özneyi ve talebi dinleyen klinisyeni varsaymaktadır.

Sosyolojide klinik yaklaşım, toplumsal aktörlerin deneyimlerine ilgi duymak, yaşamları ve onları etkileyen toplumsal olgular hakkında söyleyeceklerini dinlemek anlamına gelir. Klinik yaklaşım empatiyi, karşılıklı anlayışı, hipotezlerin ve yorumların birlikte oluşturulmasını, teorik, pratik ve deneyimsel bilgilerin karşılaştırılmasını teşvik etmek üzere tasarlanmıştır (Hanique, 2009, s. 36). Barus-Michel’e göre, *linik yaklaşımdaki* “özne”, birey olabileceği gibi kolektif bir birim de olabilir. Yazar hem bireysel hem de kolektif öznelerin, toplumsal özneler olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir (Barus-Michel, 2006, s. 316). Hanique’in de vurguladığı gibi sosyolojide klinik yaklaşımın uygulanmasının önemli bir boyutu, ilgili toplumsal aktörlerin deneyimlerine mümkün olduğunda yaklaşımdır. Bu yaklaşım, Hanique’e göre, psikoloji ve sosyoloji, dışsallık ve öznellik, gerçeklik ve temsiller arasındaki sınırlara meydan okumak anlamına gelir (Hanique, 2009, s. 36). Bu tespit, klinik sosyolojinin epistemoloji ve metodolojisini tarihsel gelişme seyri içinde tanımlamak açısından önem taşımaktadır.³

Klinik sosyolojinin tarihsel kökleri ve dayanakları, tıpkı sosyoloji disiplininin tarihsel kökleri kadar uzun bir geçmişe sahiptir. Enriquez sosyolojinin yeni inşa edilmekte olan bir dalı olarak klinik sosyolojinin, sürekli unutilan, gizlenen ya da bastırılan uzun bir geçmişe sahip olduğunu belirtmektedir (Enriquez, 1993, s. 19; Enriquez, 1997, s. 151). Enriquez’e göre, sosyolojide klinik yaklaşım, sosyolojinin başlangıcından beri var olmuştur. Yazar, bu yaklaşımın tarihsel köklerinin, É. Durkheim (1858-1917) ve ekolü

3 Ayrıca bkz. Hanique klinik yaklaşımda toplumsal ve psikolojik olanın birbirinden ayrılmaz bir şekilde sürekli olarak birbirini beslediğini belirtmektedir. Hanique’e göre, klinik yaklaşım çoğu zaman toplumsal ve psikolojik olgularla uğraşmaktadır. Bu nedenle araştırmacı, incelenen olgunun toplumsal ve psikolojik bileşenlerini izole edebilmeli ve ardından bunların nasıl birleştiğini, birbirini etkilediğini, birbirine bağlandığını veya iç içe geçtiğini analiz edebilmelidir. Yazara göre, klinik yaklaşım, entelektüel ve teorik bilgi ile duyusal bilgi arasında, düşünme alanı ile deneyim alanı arasında gidip gelmenin bir parçasıdır. Toplumsal olguların nasıl deneyimlendiği ve hissedildiğine dair değerli bir gösterge sunduğu için toplumsal ilişkilerin temel bir boyutu gibi görünmektedir. İşte bu perspektiften hareketle klinik sosyoloji, özellikle Freudyen psikanalizden edinilen bilgileri entegre ederek, aynı adı taşıyan sosyal psikoloji tarafından halihazırda başlatılmış olan yaklaşım üzerine inşa edilmektedir (Hanique, 2009, s. 35).

tarafından tepki gösterilen Gabirel Tarde'nin (1843-1904) çalışmalarında⁴ görülebileceğini belirtmektedir. Enriquez'e göre, Tarde, ABD'de olduğu gibi Fransa'da da sosyolojiden çok sosyal psikolojinin ya da kolektif psikolojinin kurucularından biri olarak kabul edilmektedir (Enriquez, 1993, s. 19; Enriquez, 1997, s. 151).⁵

Gaulejac ise klinik yaklaşımın kuramsal yolculuğunu Fransız sosyolojisinin köklerinde Durkheim, Marcel Mauss (1872-1950) ve Gurvitch'in eşliğinde başlatmaktadır. Yazar, bu yolculuğu *Collège de Sociologie, Freudo-Marksizm, Frankfurt Okulu* ile devam ettirmektedir. Bu yolculukta, Wilhelm Reich'a (1897-1957) ve Georges Devereux'ye (1908-1985) de yer verilmektedir.

Bu kuramsal yolculukta iki önemli noktaya dikkat çekmekte yarar vardır: Birincisi, Durkheim'in 1895 tarihinde yayımlanan *Les Règles de la Méthode Sociologique*⁶ adlı eserindeki şu ünlü kuralıdır: *Il faut traiter les faits sociaux comme des choses*. "Toplumsal olguları, şeyler olarak ele almak (incelemek) gerekir" (Durkheim, 1895, s. 35). Gaulejac, Durkheim'in bu ilkesinin birçok sosyologu, psikolojik boyutu bireysel davranışların incelenmesine bırakarak ruh ve tutkudan yoksun, soğuk bir toplum temsili üretmeye yönlendirdiğini belirtmektedir. Yazara göre, nesnellik kaygısının bedeli, insanın duygusal ve duygulanımsal yönünü ifade eden her şeyin ortadan kaldırılmasıyla ödenmek zorunda olmuştur (Gaulejac, 2007, s. 27). Durkheim, toplumsal bir olgunun doğrudan psikolojik bir olguyla açıklandığında açıklamanın yanlış olduğundan emin olunabileceğini belirtmiştir (Durkheim, 1895, s. 128). Gaulejac'a göre, bu formül sebebiyle birkaç kuşak sosyolog, psikoloji ve psikanalize karşı düşmanca ve mücadeleci bir tutum benimsemiş ve onları, sosyo-psişik olguları incelemekten uzaklaştırmıştır (Gaulejac, 2007, s. 28). Bununla birlikte aynı eserde Durkheim, kolektif yaşam ile bireysel yaşamın birbiriyle ilişkili olduğunu ve her ne kadar birincisi, ikincisinden türemiyorsa da onu açıklamada en azından yardımcı olabileceğini belirtmektedir (Durkheim, 1895, s. 136). Dolayısıyla

4 Tarde'nin temel çalışması, 1890 yılında yayımlanan *Les Lois de l'Imitation: Étude Sociologique* adlı eseridir. Tarde, kitabının 1895 tarihli ikinci baskısının önsözünde şu ifadelerle yer vermektedir: "Bu kitabın ilk baskısından bu yana, *Logique Sociale (La Logique Sociale)* başlığı altında bir devam kitabı ve ek yayınladım." 1895 tarihinde ilk baskısı yayımlanan *La Logique Sociale* kitabının önsözünde ise şunu belirtmektedir: "Bu kitap, birkaç yıl önce *Lois de l'Imitation* adı altında yayımladığım genel sosyoloji denemesinin devamı ve tamamlayıcısıdır". Bu bakımdan Tarde'nin konu ile ilgili iki temel kitabı referans olarak kabul edilebilir (Tarde, 1921, 895).

5 Enriquez, istisna olarak Georges Gurvitch'in (1894-1965), Tarde'ı gerçek bir sosyolog olarak kabul ettiği fikrinde yanılmadığını belirtmektedir (Enriquez, 1997, s. 151).

6 Eserin Türkçe tercümesi için bkz. Durkheim (2010).

Durkheim, toplumsal olguların bireysel ve psişik olgular ile açıklanamayacağını vurgulamaktadır.

Kuramsal yolculukta ikinci önemli nokta ise *Collège de Sociologie* ekolünün görüşleridir. 1930’lu yıllarda *Collège de Sociologie*’nin kurucuları olan Georges Bataille (1897-1962), Roger Caillois (1913-1978) ve Michel Leiris (1901-1990) tarafından bireysel psikolojinin temel saplantılı eğilimleri ile toplumsal örgütlenmeyi yöneten ve devrimlerini yönlendiren yapılar arasındaki çakışma noktalarını tespit etme projesi ortaya atılmıştır. Bu çerçeve öncelikli olarak üç tema belirlenmiştir: İktidar, Kutsal (kutsal olan) ve Mitler (Gaulejac, 2007, s. 33). Sosyolojiyi tehdit eden bilimciliğe karşı *Collège de Sociologie*’nin manifestosu şudur: *Les faits sociaux ne sont pas des choses*. “Toplumsal olgular şeyler değildir” (Gaulejac, 2007, s. 33). Bu ifade, manifestonun yazarlardan biri olan Jules Monnerot (1909-1995) tarafından benimsenmiş ve yazar, aynı adı taşıyan bir kitap yayımlanmıştır (Monnerat, 1946). Gaulejac, *Collège de Sociologie* ekolünün, resmi bilgi tarafından dışlanan olguları çalışmasının rehabilite eden canlandırıcı bir epistemolojik aktivizme sahip olduğunu ifade ederek ekolün, toplumsalın “lanetli”⁷ taraflarını, en sorunlu ve karanlık parçalarını çalışmaya yöneldiğini belirtmektedir (Gaulejac, 2007, ss. 33-34).

Klinik yaklaşımın kuramsal yolculuğu, Gaulejac’a göre, İkinci Dünya Savaşı ve Marshall Planı’nın ardından “Made in the USA” kültürünün etkisi altında kalmıştır. Bu durum ABD’nin müzik, sanat ve kültür alanında bir model haline geldiğinin göstergesidir. İnsan bilimleri alanında bu etki iki kutupta kendini gösterdi: Biri, Paul Lazarsfeld’in (1901-1976) öncü olduğu niceliksel ve pozitivist, diğeri ise Fransız psikososyoloji okulunun ortaya çıkışına eşlik edecek olan Kurt Lewin (1890-1947) ve Carl R. Rogers (1902-1987) tarafından başı çekilen niteliksel ve hümanist ekoldü. Aynı dönemlerde Fransa’da akademik çevreler, sosyolojide Raymond Aron (1905-1983) ve Gurvitch’in, klinik psikoloji ve psikanalizde Daniel Lagache’in (1903-1972) sosyal psikolojide Jean Stoetzel’in (1910-1987) ders verdiği Sorbonne etkisi altındaydı (Gaulejac, 2007, ss. 26-47).

Klinik yaklaşımın gelişimi açısından önemli bir isim Max Pagès’tir (1926-2018). Pagès, 1950 yılında Chicago Üniversitesi’nde Rogers ile tanıştı. Rogers post-doktora seminerlerine katılması için Pagès’e bir burs verdi. Ülkesine döndüğünde Pagès, CEGOS (Commission Générale de l’Organisation Scientifique du Travail, CGOST) tarafından işe alındı (Gaulejac, 2007, s. 48). Pagès 1950’li yılların ilk yarısında bu şirketin endüstriyel psikoloji bürosunu yönetti (Gaulejac, 2018, s. 197; cf. Pagès, 2007). Pagès, yönlendirici olmayan

7 Gaulejac metninde “... *la part maudite du social*...” ifadesini kullanarak Bataille’in 1949 yılında yayımlanan *La Part Maudite* adlı kitabını çağrıştırmaktadır.

yöntemlere ve tartışma gruplarına dayalı kurumsal müdahale biçimleri geliştirmeye devam etti. Bu bağlamda, Eugène Enriquez (1931-2024), André Levy (1925-2017) ve Jean-Claude Rouchy (1930-2016) gibi çalışma arkadaşları edindi. 1955'te Avrupalıları, Lewin'in çalışmalarından esinlenen ve OECD Avrupa misyonunun bir parçası olan Ulusal Eğitim Laboratuvarları tarafından düzenlenen eğitim grupları ve değişim yönetimi yöntemleriyle tanıştırmak amacıyla ABD'ye geri döndü (Gaulejac, 2007, s. 48).

1958 yılında Pagès, Guy Palmade (1927-1993) ile birlikte *l'Association de Recherche et d'Intervention Psychosociologiques*'i (ARIP) kurdu (Pagès, 2008). Bu kuruluş, gruplara dayalı eylem araştırması ve müdahale düşüncesi ile bu düşüncenin uygulamasını geliştirme işlevine sahiptir. Grup, birey ile kolektif, kişisel değişim ile toplumsal değişim arasında odak noktasıdır (Gaulejac, 2007, s. 49). Fakat, Fransa'da Marksizmin ve Psikanalizin hâkim olduğu entelektüel ortamda psikososyoloji çeşitli eleştirilere uğradı. Bu eleştirilerinden bazıları, psikososyolojinin Marshall Planı'nın bir parçası olarak Fransa'ya geldiğini, Amerikan emperyalizmiyle iş birliği içinde olduğunu ve kapitalizme uyum sağlama amaçlarının bir gereği olarak getirildiği yönündeydi. Diğerleri ise psikososyolojiyi, bilinçdışının intrapsişik çatışmalarını inkâr ederek kendilerini ego-psikolojisinin hizmetine sundukları yönünden eleştirmektedir (Gaulejac, 2007, s. 49). Örneğin, Lacan "gruba uygunluk ideali" fikrinin, "ruh mühendisleri" olarak adlandırılan "insan mühendislerinin" müdahale arzularına açtığı yönünde eleştirilerini dile getirmektedir (Lacan, 1966, s. 357).

Fransız toplumundaki, Marksizm ve psikanaliz, sosyoloji ve psikoloji, yapısalcılık ve fenomenoloji, devrimci ve adaptif pozisyonlar, toplumsal ve kişisel değişimler arasındaki tüm tartışmalar psikososyolojiye nüfuz edecekti. Bu ortamda, Cornelius Castoriadis (1922-1997), Claude Lefort (1924-2010) ve Edgar Morin (1921 -) gibi yazarlar bu karşıtlıkların üstesinden gelmenin yolunu açmaya çalıştılar (Gaulejac, 2007, s.50). Gaulejac'a göre, psikososyoloji, 1960'lı ve 1970'li yıllarda "altın çağı"nı yaşamıştır. Buna rağmen, üniversitelerde bağımsız bir bilimsel disiplin olarak kabul edilmedi. Psikososyoloji bilimsel bir disiplin olarak kabul edilmediği ve üniversitelerden dışlandığı bu dönemde - Serge Moscovici'nin (1925-2014) istisna çalışmaları dışında- üniversite dışında gelişme imkânı buldu (Gaulejac, 2007, s. 51).

Pagès, 1969 yılında kurduğu *Laboratoire de Changement Social* bünyesinde, örgütlerde iktidar konusu, yönetsel pratiklerde görülen dönüşümler ile bu dönüşümlerin çalışanlar üzerindeki stres, tükenmişlik, toplumsal taciz ve depresif semptomlar açısından etkileri arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırma programı geliştirdi. Kamu ve özel şirketlerde yürütülen araştırmalar, yaşanan çatışmalar ile örgütsel ve iktisadî çelişkiler arasındaki bağlantıları teşhis etmek için *Laboratoire de Changement Social*'i, çalışanlar ve

müşteriler ile birlikte çalışmayı içeren sosyoklinik müdahale⁸ biçimleri geliştirmeye yöneltti (Gaulejac, 2007, s. 53).

Tarihsel olarak sosyolojide klinik yaklaşımın kökleri ve gelişme evreleri takip edilerek günümüze kadar gelindiğinde bu yaklaşımın genel bir çerçevesi çizilebilir. Gaulejac gelinen noktayı şu şekilde tarif etmektedir: Psikolojik, duygusal ve toplumsal alanlar arasındaki bağlantılar üzerine düşünmek, bizi Pagès ile birlikte çeşitli yaklaşımları birleştiren karmaşık bir terapötik sistemler tasarlamaya yöneltti. Klinik sosyoloji analizi, multidisipliner olup çok çeşitli teorik referanslardan ve metodolojik araçlardan yararlanmaktadır (Gaulejac, 2007, s. 53). Klinik yaklaşım, toplumsal olguları salt toplumsal olgular olarak görmemektedir. Bu yaklaşıma göre, toplumsal olgular karmaşık ve çok boyutludur. Yaklaşım, toplumsal olgular ile psikolojik olguların karşılıklı etkilerini ve tamamlayıcılığını göstermektedir. Psişik boyutu toplumsal boyuttan ve toplumsal boyutu psişeden ayırmak imkansızdır.⁹ Klinik yaklaşıma göre, toplumsal olguların çoğu sosyo-psişik olgulardır. Bu yönüyle sosyal bilimlere getirilen klinik yaklaşım, epistemolojik bir kopuşa yol açar (Gaulejac, 2007, s. 54). Bilgiyle ilişkide, düşünme ve eylem, teori ve pratik, bilimsel bilgi ve varoluşsal bilgi, zihinsel kayıt ve deneyimlenen kayıt arasındaki ilişkide farklı bir duruşa yol açar (Gaulejac vd., 2013, s. 314).¹⁰

Klinik sosyolojinin, yönetim bilimleri disiplinine ve bu disiplin içerisinde yer alan tartışmalara uygulanması iki açıdan önem taşımaktadır: Birincisi, belirli

8 Klinik sosyoloji, kuruluşlara (şirketler, dernekler, kurumlar) uygulandığında, bunu *müdahale* perspektifinden yapar. Karşı karşıya kaldıkları iktisadî, toplumsal ve kültürel değişimlerin karmaşıklığıyla başa çıkabilmek için kuruluşlar -ve onları oluşturan insanlar- birkaç yıldır geniş bir beceri yelpazesi gerektiren destek talep etmektedir. Bu yaklaşım, uygulayıcıları bireysel, kolektif ve kurumsal düzeylerde değişim dinamiklerini desteklemeye, hedeflerin ve yöntemlerin her durumunu kendine özgü doğasına uyarlanmasını sağlamaya yönlendirebilir. Ayrıca, bireysel ve kolektif psikolojik süreçler, toplumsal gelişmeler ve kuruluşlarda meydana gelen değişiklikler arasındaki bağlantıları ve gerilimleri analiz etmeye yönlendirebilir (Hanique, 2009, s. 37).

9 Gaillard, psişik ve toplumsal düzeylerin birleşiminin insan bilimlerinde uzun bir geçmişe sahip olduğunu belirtmektedir. Yazar, tarih disiplininin örnek göstererek F. Braudel'i (1902-1985) ve G. Duby'yi (1919-1996) işaret ederek farklı zamansallıkları göz önüne aldıklarını belirtmektedir (Gaillard, 2007, s. 116).

Sosyolojide ise *derinlemesine sosyoloji* yapan ve bütün toplumsal fenomenleri çok-katlı dikey ve yatay yapılar olduğunu ve her bir katmanın farklı zamansallıklara sahip olduğunu belirten Georges Gurvitch'tir (Kavuncuoğlu, 2022).

10 *La Recherche Clinique en Sciences Sociales* adlı kaynağa erişmemi mümkün kılan Zeynep İclâl İncioğlu'na teşekkürü borç bilirim.

tarihsel dönemler ile kayıtlı şekilde ortaya çıkan yönetim bilimleri ve kamu yönetimi disiplini tartışma konuları, (örneğin; fordizm, post-fordizm, küreselleşme, neo-liberalizm, yeni kamu işletmeciliği, prekaryalaşma, kısmî-yurttaşlık, yönetişim vd. gibi) klinik yaklaşım aracılığıyla toplumsal ve psişik boyutlarıyla beraber analiz edilebilir. İkincisi, yönetim bilimleri ve kamu yönetimi disiplini alanında yapılan mikro, mezo ve makro düzey¹¹ tartışma konularını, birbirleriyle etkileşim halinde incelemeye olanak tanıyabilir.

2. Klinik Sosyoloji ve Yönetim Bilimleri

Bu bölümde, tarihsel olarak yönetim bilimleri disiplininde görülen dönüşümler, klinik yaklaşım ile açıklanmaktadır. Klinik yaklaşım aracılığıyla devlet ve idari aygıtta ortaya çıkan dönüşümlerin, toplumsal ilişkilere ve psişik hallere etkileri incelenmektedir. Bu etkiler, karşılıklılık özelliğine sahiptir. Bir diğer deyişle, devlet, toplum ve birey arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerde görülen karşılıklı etkileşim ele alınmaktadır. Bu bağlamda, 1980’li yıllardan itibaren başlayan dönüşümler incelenmektedir. Bu dönüşümler, üç düzeyde incelenebilir: Makro-düzy, neo-liberalizm; mezo-düzy, yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı ve mikro düzey post-endüstriyel toplum anlayışıdır. Bu bölümde, iki düzey ele alınmaktadır: Makro düzey olan “neoliberalizm” ve mezo düzey olan “yeni kamu işletmeciliği”. Ayrıca düzeyler tek tek incelenmekten ziyade klinik yaklaşım doğrultusunda bu düzeylerde meydana gelen dönüşümler birbiriyle etkileşim halinde ele alınmaktadır.

Klinik yaklaşım aracılığıyla yönetsel iktidara odaklanan önemli bir çalışma, Vincent de Gaulejac tarafından *La Société Malade de la Gestion: Idéologie Gestionnaire, Pouvoir Managérial et Harcèlement Social* başlığı ile 2005 yılında yayımlanmıştır. Bu kitap, 2013 yılında, Özge Erbek’in çevirisiyle *İşletme İdeolojisi Tutulmuş Toplum: İşletme İdeolojisi, Yönetsel İktidar ve Toplumsal Taciz* adıyla 2013 yılında Türkçeye tercüme edilmiştir (cf. Gaulejac, 2013). Gaulejac, “işletme hastalığı”nın gerçek bir salgın haline geldiğini ifade ederek başlıyor (Gaulejac, 2009, s. 9; Gaulejac, 2013, s. 9). Yazar, tüm Devlet aygıtına “işletme” salgınının bulaştığını ve Polis’ten Ordu’ya, Kültür ve Eğitim de dahil olmak üzere tüm bakanlıklarda sayısal sonuçlara olan saplantının bunun göstergelerinden biri olduğunu belirtmektedir (Gaulejac, 2009, s. 9; Gaulejac,

11 Bu çalışmanın yazarı, 26-27 Eylül 2024 tarihinde gerçekleşen *II. Ulusal Sosyolojinin Geleceği, Geleceğin Sosyolojisi Kongresi*’nde üç düzeyli analiz ile ilgili bir bildiri sunmuştur (Kavuncuoğlu, 2024). Bu bildiride, çalışmanın yazarı, mikro düzeyi emeğin örgütlenme biçimi ve toplumsal ilişkilerde görülen dönüşümler; mezo düzeyi yönetim yapı, işleyiş ve tekniklerinde görülen dönüşümler ve makro düzeyi devlet alanında görülen dönüşümlere ayırmıştır.

2013, s.10). Gaulejac, “işletme hastalığının” semptomlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- a- İşletme ideolojisi, kamu hizmetini sağlamak bir yana, kullanıcıları müşteriye, görevlileri ticari temsilciye ve kurumları işletmeye dönüştürüyor. Performans, artık herkese sunulan hizmet kalitesine göre değil, maliyetine ve finansal sonuçlarına göre ölçülüyor.
- b- İşletme ideolojisi, işlevleri ve faaliyetleri şablonlara tercüme etmekten ibaret bir yönerge hastalığına, reçeteciliğe (prescriptophrenie) yol açıyor.
- c- İşletme ideolojisi, proje bazlı yönetim modeline destek oluyor.
- d- Proje bazlı yönetim, “yönetişim” modeli haline geldi. Eski “Hükümet Etme” (gouvernement) teriminin yerine “İşletme” (gestionnaire) bakış açısı geçti (Gaulejac, 2009, ss. 9-11; Gaulejac, 2013, ss. 10-11).

Gaulejac’ın tarifini yaptığı “işletme ideolojisi” ya da “işletme hastalığı”, Neo-Liberal yaklaşım ve Yeni Kamu İşletmeciliği (New Public Management) anlayışı ile ortak yönleri sahiptir: Neoliberalizm, hem ilk zamanlardaki liberalizme dönüşü savunan bir ideolojiyi hem de devletten alıp piyasaya daha fazlasını vermeyi içeren bir ekonomi politikasını ifade etmektedir (Dardot & Laval, 2010, s. 35). Neoliberalizm, politikaların tanımlanmasında genel çıkarın merkeziliğine, kamusal eylemin örgütlenmesinde kamu hukukunun yaygınlığına, piyasa mal ve hizmetlerinin üretimi de dahil olmak üzere en çeşitli sektörlerde bürokratik tip standartların ve örgütsel biçimlerin yayılmasına, verimlilik artışının dağıtımında toplumsal sınıflar arasındaki ücret uzlaşmasına dayalı düzenleme tarzının altını oymak istiyordu (Dardot & Laval, 2010, s. 35). Dolayısıyla piyasa mantığına göre idarî ve bürokratik yapıyı yeniden örgütlemek ve işlevsel hale getirmek istiyordu.

Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) ise 1980’lerden itibaren neoliberalizmin, yönetim yapı ve işleyişindeki ana yaklaşımı haline geldi. Hood, YKİ’nin kamu hizmetlerinin daha iyi sunulması için çok amaçlı bir anahtar olduğunu belirtiyordu (Hood, 1991, s. 3). Hood’a göre, YKİ’nin yükselişi dört mega trend ile bağlantılıdır:

- a- Kamu harcamaları ve personel açısından devletin büyümesini yavaşlatma veya tersine çevirme girişimleri,
- b- Özelleştirme ve yarı-özelleştirmeye doğru kayma ve hizmet sunumunda yerellik vurgusunu yenileyerek çekirdek devlet kurumlarından uzaklaşma,

- c- Kamu hizmetlerinin üretim ve dağıtımında, özellikle bilgi teknolojilerinde otomasyonun gelişmesi,
- d- Kamu yönetiminde politika tasarımı, karar tarzları ve hükümetler arası iş birliği gibi genel konulara giderek daha fazla odaklanan daha uluslararası bir gündemin geliştirilmesi (Hood, 1991, s. 3).

Hood'un YKİ'yi oluşturan doktrinler ve bu doktrinlerin anlamları ile ilgili yaptığı açıklamaların üzerinde durmakta yarar vardır. Örneğin, YKİ'nin bir doktrini, standartların ve performans ölçümlerinin açıklanmasıdır. Özellikle profesyonel hizmet için tercihen "nicel" terimlerle ifade edilen amaçların, hedeflerin ve başarı göstergelerinin tanımlanması önem taşımaktadır. Verimlilik temel amaçtır. Bir başka doktrin, çıktı kontrollerine yapılan vurgudur. Ölçülen performansla bağlantılı kaynak tahsisinin ve ödüllerin verilmesi önerilirken, merkezi bürokrasi çapında personel yönetiminin parçalanması tavsiye edilir. Bu doktrin, prosedürlerden ziyade sonuçların vurgulanmasını beraberinde getirir. Bir diğer doktrin, kamu sektöründe daha fazla rekabete geçilmesidir. Bu doktrinin anlamı, daha düşük maliyetle, esnek ve güvencesiz çalışmanın önünün açılmasıdır (Hood, 1991, ss. 4-5).

YKİ'nin temel argümanları ve doktrinleri dikkate alındığında devletin ve idari aygıtın piyasa mantığına göre örgütlendirilmesi görülmektedir. Bu durum, neoliberalizmi devletin piyasa karşısında geri çekilmesi ya da devlet müdahalesinin sınırlandırılması olarak okumanın eksikliğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Dardot ve Laval, neoliberalizmi, klasik devlet müdahalesini sınırlama terimleriyle düşünmeye çalışmanın beceriksiz bir yaklaşım olduğunu belirtir. Yazarlara göre, bu bir sınırlama meselesi değil, piyasa mantığını genişletmek için Devlet'i dönüştürme meselesidir (Dardot & Laval, 2010, s. 36, 2018; cf Kaya 2011). Audier de benzer bir biçimde, neoliberalizmin devletin geri çekilmesi anlamına gelmediğini, aksine her yerde ve gönüllülük temelinde genelleştirilmiş bir rekabet toplumunu teşvik etmeyi amaçlayan yeni bir eylem biçimini ifade ettiğini belirtmektedir (Audier, 2013, s. 22; cf. Foucault, 2004). Görüldüğü gibi neoliberalizmin varsaydığı argümanlar ile YKİ'nin doktrin bileşenleri birbirleriyle uyum içindedir.

Bu birbirini besleyen ortak yaklaşım, yalnızca Devlette ve idarî aygıtta görülen dönüşümü etkilememektedir. Dardot ve Laval tarafından haklı olarak vurgulandığı üzere neoliberalizm yalnızca bir ideoloji ya da ekonomi politikası değildir. Neoliberalizm daha çok uygulamalar ve davranışlar üzerinde işleyen bir normlar sistemidir. Kapitalizm, klasik kapitalist birikim yollarından farklı olarak bir eylem normları sisteminin toplumsal yayılımı aracılığıyla da büyür (Dardot & Laval, 2010, ss. 36-37). İşte, bu yeni normlar sistemi bireylerin davranışları, psikolojileri ve psikik halleri üzerinde etkiye sahiptir. Gaulejac, YKİ'nin

“kapitalizmin yeni zihniyeti” (Boltansk & Chiapello, 1999)’yle aynı semptomları gösterdiğini belirtmektedir: Sürekli kriz haline yol açan örgütsüzlük, iyi performans göstermeyenlerin ayıklanması, “hep daha fazla” yarışı, paradoksal yönetim, taciz, stres, anlam kaybı hissi (Gaulejac, 2009, s. 12; Gaulejac, 2013, ss. 12-13).

Bu tarihsel gelişmeler, istihdamda görülen dönüşümler ve bu dönüşümlerin toplumsal ilişkilere ve bireylerin psikik hallerine etkileri ile daha da belirgin hale geliyordu. Castel, 1970’li yıllardan başından beri toplumu etkileyen sarsıntının, istihdam sorunsalında yattığını belirtmektedir. Yazar, işsizlik oranının verilerini paylaşmakta (faal nüfusun %12’sinden fazlası-3,5 milyon işsiz) ve özel istihdam biçimlerinin (belirli süreli çalışma sözleşmeleri, geçici işler, yarı zamanlı işler ve desteklenen istihdam biçimleri gibi) ortaya çıktığını ifade etmektedir. Castel, bu yeni özel istihdam biçimleriyle istihdamda prekaryalaşmanın ortaya çıkması ve bu yeni istihdam biçimlerinin rekabet gücü adına verilen mücadele lehine birçok noktayı karanlıkta bırakmasına yol açtığına vurgu yapmaktadır (Castel, 2017, ss. 364-366). Karanlıkta bırakılan şey, ücretlilik ilişkisinin yapısıdır. Eski ücretlilik ilişkisinde ücret, bir kişinin uzun vadede hizmet verebilme becerisine ve yeteneklerine giderek daha fazla bağlı kalmasıyla ilgili iken, istihdamda esneklik emekçiyi işe / göreve uydurma zorunluluğunun adı haline gelmiştir (Castel, 2017, s. 366).

Emeğin prekaryalaşması sürecini inceleyen Standing ise 1970’li yıllarda ideolojik olarak koşullanmış bir kısım iktisatçının, siyasetçilerin zihinlerini ele geçirdiğini ifade etmektedir. Bu iktisatçıların inandığı neo-liberal modelin temelinde, büyüme ve kalkınmanın rekabet gücüne dayandığı, her şeyin rekabeti ve rekabet potansiyelini artırmak için yapılması ve piyasa kurallarının hayatın her alanına nüfuz etmesi gerektiği düşüncesinin yattığını belirtmektedir (Standing, 2017, s. 11).

Yazar, emek istihdamında görülen prekaryalaşma sürecinin bireyin ruhsal durumunda bazı olumsuz etkiler yarattığını da belirtmektedir: Prekaryalaşmış zihin, uzun dönemli düşünme yetersizliğine sahiptir. Çünkü, prekaryalaşma her şeyin zamansal açıdan kısa dönem üzerine kurulmasıdır. Odaklanma becerisi bozulmaktadır. Prekarya, kendisine faydalı olanı faydasız olandan ayırmaya dair kontrol kapasitesini haiz hayat tarzından yoksun ve yoğun bir bilgi yüklemesine maruz kalmaktadır. Prekaryalaşmış emek, anlamlı bir hayat kurmanın önünde görünen engeller ve görel bir yoksunluk duygusuna sahiptir. Sürekli olarak maddi başarının tuzaklarına maruz kalmak ve gerek bu tuzaklar gerekse “ünlü kültürü” ile sürekli olarak kuşatılmak, bitmek tükenmek bilmez bir hınca neden olmaktadır. Prekaryalaşmış emek, anlamlı yapılar ve toplumsal ağlar içinde kurulmuş güvene dayalı ilişkilerden de yoksundur. Prekarya endişe içinde yaşar. Sinirlilik hali hâkimdir fakat bu sinirlilik hali pasif bir durum ile el ele gider

(Standing, 2017, ss. 41-42). Bu yönüyle Standing'in analizleri, emek istihdam biçiminde görülen dönüşüm ile bireyin psikik haline ve toplumla ilişkisine dair yorumları, klinik yaklaşımın en belirgin özelliklerini taşımaktadır.

Bu bağlamda, 1970-1980'li yıllarda Neoliberalizmin ve Yeni Kamu İşletmeciliği anlayışının toplumsal ve bireysel ilişkileri dizaynı belirli özelliklere sahiptir. Örneğin, Gaulejac'a göre, yüksek performans kültürü, sürekli rekabete yol açarak sonu olmayan bir yarıştaymış hissi uyandırır. Arzu sürekli seferber edilir: Başarı arzusu, meydan okuma hazzı, tanınma ihtiyacı, kişisel başarı ödülü. Bu durum, tatmin olmayan bir takdir arayışı ile birleştiğinde meslekî tükenmişlik, stres, ıstırap sıradanlaşır. Toplum, her bireyin kendine bir mevki edinmek ve bunu korumak için mücadeleye giriştiği geniş bir pazara dönüşür. Anlam kaybı, "anlamak ölçmektir" ilkesi ile derinleşir. Araçsal rasyonalite, verimlilik mecburiyetine cevap vermek üzere insan faaliyetini ölçme, göstergelere dönüştürme ve yönlendirme yöntem ve tekniklerinden oluşan etkileyici bir repertuvarı uygulamaya koyar. Nihayetinde piyasada sadece getirisi olanın anlamı olur. Faydalı olmayan her şey anlamsız kabul edilir (Gaulejac, 2013, ss. 24-93). Dolayısıyla neoliberalizmin ve yeni kamu işletmeciliği anlayışının devlette ve idari aygıtta talep ettiği dönüşümler, bireylerin kendini bu sistemin taleplerine göre yeniden kurmasına (kurgulamasına) yol açmaktadır.

Neoliberalizmin ve Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımının varsaydığı verimlilik, rekabet, performans, ölçülebilirlik (sayısallaştırılabilen göstergeler) gibi unsurlar hem toplumsal ilişkilere hem de bireylerin ruhsal durumlarına derinden etki etmektedir. Salmon, nesnel (yani ölçülebilir) kriterlere göre sağlanan tekdüzeliğin, rekabeti bir eylem normu olarak tesis etme amacına hizmet ettiğini ifade etmektedir. Salmon'a göre, rekabet sistemi, her birinin diğerine karşı iktisadî bir savaş başlatarak dayanışmaya dayalı iş birliğinin altını oymaktadır. İş kolektiflerinin zayıflaması, mücadele kolektiflerinin zayıflamasına yol açar. Salmon, neoliberalizmin iki yönde işlediğini belirtmektedir: Bir yandan, kamusal kararları örgütlü çıkarların etkisinden çıkarmak için Devlette reform yapmayı amaçlarken; diğer yandan, muhalefeti bastırmak için kolektifleri parçalamayı amaçlamaktadır (Salmon, 2015, s. 24). Nicelleştirilen hedefler, iş yerindeki insanları idealleri olmadan, arzu duymadan, zevk almadan, sadece kuralları ve soyut sinyalleri takip etmelerini gerektiren soğuk bir hesaplama sisteminde hayatta kalmalarını sağlamak için hareket edebilecekleri varsayımı ile el ele gitmektedir (Salmon, 2015, ss. 30-31). Bu koşullar, halsizlik, yıpranma, stres, tükenmişlik ve anlam krizlerine yol açmaktadır.

Sonuç

Yönetim Bilimleri ve özellikle Kamu Yönetimi disiplini, tarihsel olarak “Devlet” ve “İdari Aygıtta” görülen dönüşümleri, kamu örgütlenmesinin yapısı ve işleyişinde ve mevzuatta ortaya çıkan dönüşümleri esas alarak analizler yapmaktadır. Bu analizler, birincil ve belirleyici olanın “kamu örgütlenmesinin yapısı ve işleyişi ve mevzuat” olduğu çıkarımını yapmaya olanak tanımaktadır. Bu durum, devlette ve idari aygıtta meydana gelen dönüşümlerin “dışında gibi görünen” toplumsal ilişkileri ve toplum-birey ilişkilerini genellikle sosyolojinin alanına terk etmesine sebep oldu. Bu terk etme eylemi, devlette ve idari mevzuatta ortaya çıkan dönüşümler ile toplumsal ilişkiler ve toplum-birey ilişkilerinde ortaya çıkan dönüşümler arasındaki bağlantıları yadsımaya sebep oldu. Hatta bağlar öyle koptu ki devlette ve idari aygıtta görülen dönüşümler ile psikoloji, sosyal psikoloji ve psikanaliz alanına terk edilen bireyin psikik hali arasındaki bağlantılara neredeyse hiç değinilmedi. İşte klinik sosyoloji, yönetim bilimleri ve kamu yönetimi disiplinine psikososyolojik bir yaklaşım önerisi olarak devlette ve idari aygıtta görülen dönüşümler ile toplumsal ilişkiler, toplum-birey ilişkileri ve bireyin psikik halinde görülen dönüşümler arasındaki bağları gösterme hedefini üstlendi.

Klinik sosyoloji, yönetim bilimleri ve özellikle kamu yönetimi disiplinine üç önemli katkı sağlamaktadır. Birincisi, tarihsel olarak devlette ve idari aygıtta görülen dönüşümler ile toplumsal ilişkiler, toplum-birey ilişkileri ve bireyin psikik hallerinde görülen dönüşümler arasında bağlar kurulabilir. Bağlantılar kurma noktasında önemli bir noktanın altını çizmekte yarar vardır: Her bir alanın kendine özgü zamansal ritmini dikkate almak gerekir. Bu zamansal ritim anlayışı, tarih alanında Braudel ve sosyoloji alanında toplumsal fenomenleri bir bütün olarak gören ve derinlemesine sosyoloji yapan Gurvitch tarafından kullanılmıştır. Örneğin, kamu örgütlenmesinin yapısı ve işleyişi ile mevzuatta görülen dönüşümlerin, toplumsal ilişkilere etkisi ve etkililiği aynı zamansal ritimde hareket etmeyebilir. Ya da kamu örgütlenmesinin yapısı ve işleyişinde görülen dönüşümlerin, bireylerin psikik hallerine etkisi arasında zamansal bir mesafe olabilir. Dolayısıyla her katmanın kendine özgü zamansal ritmini tespit etmek gereklidir.

Bireyler gündelik hayatlarında karşılaştıkları sorunları genellikle geniş bağlantı haritaları ile düşünmeyebilirler. Bir diğer deyişle, işsizlik, ücretlerin yetersizliği, fiyat pahalılığı, ev kiralının yüksekliği, gıda güvenliği, kadınlara ve çocuklara karşı şiddet vd. gibi sorunlarla karşılaşan bireyler, sorunların kaynaklarına dair ilk görüşte birbirleriyle bağlantılı analizler yapamayabilirler. Klinik yaklaşım, bireylerin gündelik hayatı deneyimleme biçimlerine olabildiğince yaklaşmayı öngörmesiyle bu sorunların toplumsal ilişkilere ve toplum-birey ilişkilerine yansıma biçimlerine dair bütünlüklü bir analiz sunma

imkânına sahiptir. Bu yönüyle klinik sosyolojinin, yönetim bilimi ve kamu yönetimi disiplinine ikinci katkısı, bireylerin gündelik hayatı deneyimleme biçimlerinde karşılaştıkları sorunları devlette ve idari aygıtta görülen dönüşümlerle bağlantılı bir şekilde inceleme imkânına açmasıdır.

Bireylerin stres, depresyon, anlam kaybı, hissizlik, tükenmişlik gibi ruhsal halleri genellikle psikoloji ve psikanaliz alanına ait konular olarak ele alınmaktadır. Oysa, bireyin psişik hallerinde görülen değişimler, toplumsal olan ile yakından ilişkilidir. Bu ruhsal durumlar ile istihdam biçimleri, ücretlilik ilişkileri ve çalışma koşulları arasında bağlantılar vardır. Aynı biçimde, kamu örgütlenmesinin yapısı ve işleyişi ile istihdam biçimleri, ücretlilik ilişkileri ve çalışma koşulları arasında da bağlantılar vardır. İşte klinik sosyoloji, bireyin psişik durumunda görülen dalgalanmalar (ya da dönüşümler) ile toplum-birey ilişkileri, devlet-toplum ilişkileri bağlantısını kurarak analiz yapmaya imkân tanımaktadır.

Etik Bildirim: sbfdergi@politics.ankara.edu.tr

Benzerlik Denetimi: Tamamlandı.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar(lar) bir çıkar çatışması beyanında bulunmamıştır.

Kaynakça

- Audier, S. (2013). Les paradigmes du « néolibéralisme ». *Cahiers Philosophiques*, 133(2), 21-40.
- Barus-Michel, J. (2006). Clinique et sens. In J. Barus-Michel, E. Enriquez, & A. Lévy (Eds.), *Vocabulaire de psychosociologie: Références et positions* (pp. 313-324). Érès.
- Bataille, G. (1967). *La part maudite*. Les Éditions de Minuit.
- Boltanski, L., & Chiapello, È. (1999). *Le nouvel esprit du capitalisme*. Gallimard.
- Castel, R. (2017). *Ücretli çalışmanın tarihçesi: Sosyal sorunun dönüşümü* (İ. Ergüden, Çev.). İletişim Yayınları.
- Dardot, P., & Laval, C. (2010). Néolibéralisme et subjectivation capitaliste. *Cités*, 41(1), 35-50.
- Dardot, P., & Laval, C. (2018). *Dünyanın yeni aklı: Neoliberal toplum üzerine deneme* (İ. Ergüden, Çev., 2. baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Durkheim, É. (1895). *Les règles de la méthode sociologique*. Félix Alcan.
- Durkheim, É. (2010). *Sosyolojik yöntemin kuralları* (C. B. Akal, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.
- Enriquez, E. (1993). L'approche clinique: Genèse et développement en France et en Europe de l'Ouest. In V. de Gaulejac & S. Roy (Eds.), *Sociologies cliniques* (pp. 19-35). Desclée de Brouwer.

- Enriquez, E. (1997). The clinical approach: Genesis and development in Western Europe. *International Sociology*, 12(2), 151-164.
- Gaillard, R. (2007). La sociologie face au psychisme. In V. de Gaulejac, F. Hanique, & P. Roche (Eds.), *La sociologie clinique: Enjeux théoriques et méthodologiques* (pp. 115-129). Érès.
- Gaulejac, V. de. (2007). Aux sources de la sociologie clinique. In V. de Gaulejac, F. Hanique, & P. Roche (Eds.), *La sociologie clinique: Enjeux théoriques et méthodologiques* (pp. 25-55). Érès.
- Gaulejac, V. de. (2009). *La société malade de la gestion: Idéologie gestionnaire, pouvoir managérial et harcèlement social*. Éditions du Seuil.
- Gaulejac, V. de, Giust-Desprairies, F., & Massa, A. (2013). *La recherche clinique en sciences sociales*. Érès.
- Gaulejac, V. de. (2013). *İşletme hastalığına tutulmuş toplum: İşletme ideolojisi, yönetsel iktidar ve toplumsal taciz* (Ö. Erbek, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Hanique, F. (2009). Enjeux théoriques et méthodologiques de la sociologie clinique. *Informations Sociales*, 156(6), 32-40.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration*, 69(1), 3-19.
- Kavuncuoğlu, S. (2022). Georges Gurvitch: Determinizm ile özgürlük üzerine bir inceleme. In A. Öztürk & C. C. Çevik (Eds.), *Kavramlar tarihi: Özgürlük* (pp. 510-542). Doğu Batı Yayınları.
- Kavuncuoğlu, S. (2024). Dijital sosyoloji ve üç düzeyli tartışma eksenini (post-endüstriyel toplum, yeni kamu işletmeciliği ve neo-liberal devlet). In *Başkent Üniversitesi II. Ulusal Sosyolojinin Geleceği, Geleceğin Sosyolojisi Kongresi özet bildirisi kitapçığı* (pp. 49-50).
- Kaya, A. Y. (2011). Michel Foucault'nun ekonomi düşünce tarihi: Liberal ve neoliberal yönetim rasyonalitelerinde ekonomi politik. In E. Eren & M. Sarfatı (Eds.), *İktisatta yeni yaklaşımlar* (pp. 197-241). İletişim Yayınları.
- Lacan, J. (1966). *Écrits*. Éditions du Seuil.
- Monnerot, J. (1946). *Le fait sociaux ne sont pas des choses* (5th ed.). Gallimard.
- Pagès, M. (2007). Tisser la tresse de l'existence. *Changement Social*, 11, 145-191. L'Harmattan.
- Pagès, M. (2008). Le rôle précurseur de Guy Palmade et l'institutionnalisation de la psychosociologie. *Nouvelle Revue de Psychosociologie*, 5(1), 69-77.
- Salmon, A. (2015). Néolibéralisme, nouveau management et plaisir. *Connexions*, 103(1), 21-38.
- Standing, G. (2017). *Prekarya: Yeni tehlikeli sınıf* (E. Bulut, Çev.). İletişim Yayınları.
- Tarde, G. (1895). *La logique sociale*. Félix Alcan.
- Tarde, G. (1921). *Les lois de l'imitation: Essai sociologique* (7th ed.). Librairie Félix Alcan.
- Ülken, H. Z. (1947). Les faits ne sont pas des choses. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 2(4-5), 346-348.